

นิพนธ์ฉบับ

ความสอดคล้องของกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษา ตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

มุกดา สุทธิแสน*, เกษร ลำภาทอง **

บทคัดย่อ

- บทนำ:** การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาความสอดคล้องของกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน
- วิธีการศึกษา:** ใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนักท่องเที่ยว รวม 21 คน ระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2561 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการจัดระเบียบ การแสดงข้อมูล และหาข้อสรุป
- ผลการศึกษา:** พบว่า กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพของกฎบัตรอตตาวา ที่ตำบลน้ำเกีฮ้น มีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ได้แก่ การประกาศนโยบายสาธารณะ ด้านสุขภาพของตำบลแก่นักท่องเที่ยว การสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี การบริหารจัดการภายใต้กลุ่มแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลให้สามารถจัดการสุขภาพตนเอง ครอบครัว และใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว การนำนวัตกรรมสุขภาพระดับท้องถิ่นจากการพัฒนาระบบบริการสุขภาพมาบริการแก่นักท่องเที่ยว
- วิจารณ์:** กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตำบลน้ำเกีฮ้น มีความสอดคล้องและก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสุขภาพแก่ประชาชน เนื่องจากมีการใช้ทุนทางสังคมมาจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยว การสร้างความโดดเด่นในบริการการท่องเที่ยวด้วยภูมิปัญญาการแพทย์และสมุนไพรพื้นบ้าน การใช้หลักการตลาดเชิงสังคมในกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งส่งผลให้กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ มีความยั่งยืน
- คำสำคัญ:** การสร้างเสริมสุขภาพ, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, ความสอดคล้อง

วันที่รับบทความ: 4 กรกฎาคม 2561

วันที่อนุญาตให้ตีพิมพ์: 1 สิงหาคม 2561

* นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการสร้างเสริมสุขภาพ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

** อาจารย์ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

บทนำ

การมีประชากรที่มีคุณภาพนั้น เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยเสริมให้การพัฒนาประเทศประสบผลสำเร็จนั้น ฉะนั้น การสร้างเสริมสุขภาพของประชากรจะช่วยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ปรับพฤติกรรมสุขภาพ ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมทางด้านสุขภาพจนสามารถดูแลตนเองครบถ้วน ตลอดถึงชุมชนได้ ทั้งนี้เพื่อรับมือกับปัญหาสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งภาวะการเจ็บป่วยของประชาชนในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม การดำรงชีวิตด้วยความรีบเร่ง มีความเครียด การหารายได้แข่งกับเวลา ทำให้ประชาชนมีวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย สร้างความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจและรายได้แก่ประเทศ คณะอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข¹ ได้กำหนดเป้าประสงค์หลักของกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ ในแผนฉบับที่ 11 ใจความดังนี้ ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายมีศักยภาพ และสามารถสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ลดการเจ็บป่วยจากโรคที่ป้องกันได้หรือโรคที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพ มีการใช้ภูมิปัญญาไทยและมีส่วนร่วมจัดการปัญหาสุขภาพของตนเองและสังคมได้ มีระบบสุขภาพเชิงรุกที่มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ควบคุมโรค และการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ

การดำเนินการเพื่อขับเคลื่อน และแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของประชาชน ตำบลน้ำเกียน ได้เป็นไปตามแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก² จากการประชุมทางด้านการส่งเสริมสุขภาพระดับโลกที่เมืองออกตาวา ประเทศแคนาดา ในปี 2529 ประกอบไปด้วยกิจกรรม การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล การปรับระบบบริการสุขภาพ และใช้การชี้แนะสาธารณะทางสุขภาพ การสร้างความสามารถ และการเป็นสื่อกลางทางสุขภาพเป็นกลยุทธ์ในการจัดการสร้างเสริมสุขภาพได้สำเร็จ

ในปี 2559 รัฐบาลได้ประกาศนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่มุ่งเน้นให้เกิดนวัตกรรมจากภูมิปัญญาและสร้างรายได้จากการสร้างคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่เดิม และนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มต้องการที่จะเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างในการท่องเที่ยว ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมของทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงถูกกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยมีสินค้า บริการด้านสุขภาพ

เป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพดังกล่าว ก็ทำให้ตำบลน้ำเกียน ได้จัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยนำกิจกรรมจากการสร้างเสริมสุขภาพตามแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ กฎบัตรออกตาวา มาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจนเกิดผลลัพธ์แก่ประชาชนตำบลน้ำเกียนและนักท่องเที่ยว

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสอดคล้องของกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตำบลน้ำเกียน ว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนตำบลน้ำเกียนและการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการศึกษาแบบกรณีศึกษา (case study) ทำการศึกษาในระหว่างเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2561 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตและแนวคำถามในการสัมภาษณ์ และใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ ชุดที่ 3 รหัสโครงการ 024/2561 ได้รับการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ค่าเฉลี่ยสัดส่วนความเห็นเท่ากับ 0.91 ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ มากกว่า 5 ปี เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำเกียน ตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิวิถี ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนักท่องเที่ยว จำนวน 21 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วม และแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง โดยทั้งหมดได้ปรับปรุงและพัฒนาจากการทบทวนเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะของการพรรณนา เป็นภาพรวมตามประเภทพร้อมแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตเนื้อหา โดยมีการนำเอาบริบทชุมชน ทฤษฎีการสร้างเสริมสุขภาพ วรรณกรรมและงานวิจัยต่างๆ ที่ได้ทำการทบทวน มาอธิบายประกอบผลการศึกษานี้

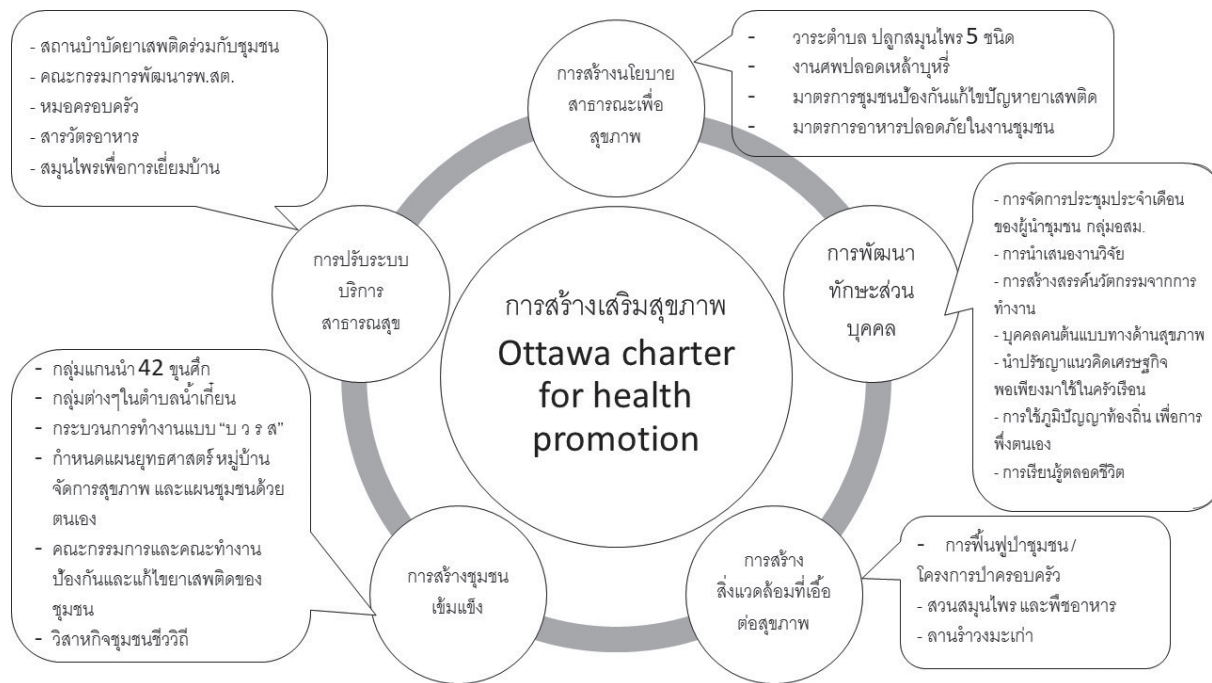
ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาวิจัยได้แยกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพตำบลน้ำเกียน ได้

ดำเนินการตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพ กฎบัตรอตตาวา ซึ่งเริ่มจากการแก้ไขวิกฤติปัญหาชุมชน ได้แก่ ปัญหาการพนัน การตัดไม้ทำลายป่า และปัญหายาเสพติด โดยการกำหนดมาตรการสังคมภายใต้ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนผ่านเวทีสาธารณะ และกระบวนการมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน และส่วนราชการ เรียกว่ากระบวนการ “บ ว ร ส” มีการจัดทำ

แผนยุทธศาสตร์ตำบล และกำหนดวิสัยทัศน์ “กินอิ่ม นอนอุ่น ผืนดี” หมายถึง การกินอยู่อย่างพอเพียง มีสุขภาพดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีเศรษฐกิจรายได้ดี กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพของตำบลน้ำเกี๋ยน มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมป้องกัน รักษาและฟื้นฟูสุขภาพ ทั้งนี้มุ่งหวังให้ชุมชนสู่สุขภาพะ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพตำบลน้ำเกี๋ยนตามกฎบัตรอตตาวา

การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ได้มีการกำหนดมาตรการสังคม ได้แก่ งานศพปลอดเหล้าและการพนัน มาตรการชุมชนจัดการยาเสพติด มาตรการอาหารปลอดภัยในงานชุมชน และประกาศวาระตำบลปลุกสมุนไพรร 5 ชนิด เพื่อสร้างแหล่งอาหารและสร้างเศรษฐกิจ

การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล ได้มีการพัฒนาและส่งเสริมให้บุคคลได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะทางด้านสุขภาพ ได้แก่ การจัดการประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชน กลุ่ม อสม. บุคคลต้นแบบทางด้านสุขภาพ นำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ ตำบลน้ำเกี๋ยนมีการจัดเวทีสาธารณะ หรือเวทีชาวบ้าน อย่างสม่ำเสมอ

การสร้างสรรคสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ตำบลน้ำเกี๋ยนได้ทำการฟื้นฟูป่าชุมชน ขยายผลโครงการป่าครอบครัว

การสร้างสวนสมุนไพรและพืชอาหารเพื่อการเรียนรู้ สาธิตการปลูกและการขยายพันธุ์การจัดสร้างลานร่วมนะเกา เพื่อความปลอดภัยในการออกกำลังกาย แก่กลุ่มผู้สูงอายุ และเป็นสถานที่รวมกันเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสุขภาพ

การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ของชุมชน หมายถึง การทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ สามารถควบคุมการดำเนินการต่างๆ และสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้ การพัฒนาชุมชนเป็นการดึงศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัตถุ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนี้ การจัดตั้งกลุ่มแกนนำชุมชน “42 ชุมศึก” การรวมกลุ่มต่างๆ บนพื้นฐานชุมชนเครือข่าย เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กระบวนการทำงานแบบ “บ ว ร ส” กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และแผนชุมชนด้วย

ตนเอง คณะกรรมการและคณะทำงานป้องกันและแก้ไขยาเสพติดของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี แปรรูปสมุนไพรในชุมชนเป็นยาและอาหารสร้างรายได้แก่ชุมชน

การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ เชื่อมโยงกับประเพณี ความต้องการทางวัฒนธรรม วิถีชุมชน และส่งเสริมให้มีการจัดการร่วมกัน นอกเหนือจากระบบบริการโดยนโยบายต่างๆ ที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดและสร้างการเปลี่ยนแปลงแล้ว ตำบลน้ำเกี๋ยนได้ปรับระบบบริการสุขภาพให้เหมาะกับชุมชนและสภาพปัญหา ได้แก่ สถานบำบัดยาเสพติดร่วมกับชุมชนและกิจกรรมการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหายาเสพติด คณะกรรมการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การนำนโยบายหมอครอบครัวลงสู่การปฏิบัติ กิจกรรมสำรวจตรวจเฝ้าระวังการเกิดโรคระบาดในงานชุมชน การใช้สมุนไพรเพื่อการเยี่ยมบ้านสำหรับกลุ่มผู้ป่วยติดบ้าน ติดเตียง

โดยในการจัดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพยังประกอบไปด้วยกลยุทธ์ที่ช่วยในการขับเคลื่อนให้กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่

การสนับสนุนชี้แนะ โดยการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนมีอำนาจทำให้องค์กรต่างๆ มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยสามารถกำหนดปัญหา ความต้องการและหาทางออกของปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเองได้ดังนี้ การจัดเวทีสาธารณะหรือ เวทีชาวบ้าน การจัดตั้งสภาสุขภาพชุมชน ประชุมร่วมภาคีเครือข่าย การประกาศวาระตำบล

การเสริมสร้างความสามารถ ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงศักยภาพด้านสุขภาพอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมให้สนับสนุนสุขภาพ เพิ่มโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ เพิ่มพูนทักษะชีวิต ได้แก่ การอบรม

พัฒนาศักยภาพ การอบรมฟื้นฟู เปิดชุมชนให้เป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาดูงาน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่สากล

การเป็นสื่อกลาง โดยจัดตั้งศูนย์ไกลเกลี่ยข้อพิพาท ณ อบต.น้ำเกี๋ยน แกนนาคชุมชน 42 ชุมชน คณะกรรมการพัฒนารพ.สต.น้ำเกี๋ยน เหล่านี้มีหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเจรจาข้อพิพาทและข้อขัดข้องระหว่างชุมชนและภาครัฐ

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตำบลน้ำเกี๋ยน
ผลการศึกษาพบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตำบลน้ำเกี๋ยนสามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยวและการพักผ่อน โดยให้บริการนักท่องเที่ยวในรูปแบบของบ้านพัก โฮมสเตย์ และจัดให้มีเส้นทางปั่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว และพักผ่อนชมวิถีชีวิตชนวน้ำเกี๋ยน ชื้อสินค้าสุขภาพจากวิสาหกิจชุมชนชีววิถี

รูปแบบที่ 2 การบำบัดรักษาด้วยการแพทย์พื้นบ้านน้ำเกี๋ยน ให้บริการด้วยการนวดไทย การอบสมุนไพร การแช่เท้าด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน

รูปแบบที่ 3 การเรียนรู้ทางสุขภาพ โดยการเข้ามาศึกษาดูงาน ความสำเร็จจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การเรียนรู้สวนสมุนไพรพื้นถิ่นน้ำเกี๋ยน การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ การทำยาหม่อง ลูกประคบสมุนไพร น้ำมันนวดต่างๆ การทำสบู่และแชมพูจากสมุนไพร

3. ความสอดคล้องของกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตำบลน้ำเกี๋ยน ผลการศึกษพบว่าชุมชนมีการจัดการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สอดคล้องกับกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชนตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพ กฎบัตรอตตาวา ดังนี้

ตารางที่ 1 ความสอดคล้องของกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพ มาตรฐานสุขภาพ และกิจกรรมการดูแลสุขภาพที่เกี่ยวข้องเชิงสุขภาพ กับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการดูแลสุขภาพเป้าหมาย

แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ	กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเชิงสุขภาพ	ความสอดคล้องของการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
การสร้างนโยบาย สถานะเพื่อสุขภาพ	1. มาตรการห้ามเล่นการพนันในงานศพ 2. งานศพปลอดเหล้าบุหรี่ 3. มาตรการชุมชนป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด 4. มาตรการอาหารปลอดภัยในงานชุมชน 5. มาตรการใช้สารเคมีในพื้นที่ชุมชน 6. วาระตำบล ปกคลุมไพร 5 ชนิด	1. การอบรม การสาธิต การผลิต 2. น้ำยาอเนกประสงค์ชีวภาพ 3. เครื่องสำอางสมุนไพร 4. อาหารสมุนไพร 5. ชุมชนสะอาดปลอดภัย 6. ครีเอชั่นต้นแบบ “สวนสะเดา” 7. ประกาศมาตรการงดดื่มและสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะแก่นักท่องเที่ยว	1. การถือปฏิบัติและยอมรับมาตราชุมชนอย่างเคร่งครัดทำให้ ชุมชนเกิดความสงบเรียบร้อย สะอาด สร้างแหล่งอาหาร เพิ่มปริมาณสมุนไพร และนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง อาหาร แหล่งเรียนรู้ บริการแก่นักท่องเที่ยว 2. นักท่องเที่ยวเรียนรู้และปฏิบัติตามมาตรการชุมชน
การสร้างสิ่งแวดล้อม ที่เอื้อต่อสุขภาพ	1. พื้นที่ป่าชุมชน/โครงการป่าครอบครัว 2. ลานร่วมเล่น	1. กิจกรรมรณรงค์ 2. สินค้าชุมชน/ของที่ระลึก 3. สวนสมุนไพรเพื่อการเรียนรู้ 4. บ้านพักโฮมสเตย์ 5. ภูมิทัศน์สวยงามปลอดภัย เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว 6. ชุมชนสะอาดปลอดภัย 7. พื้นที่ป่าชุมชนเป็นเส้นทางท่องเที่ยว	1. การฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าชุมชน ทำให้สามารถใช้พื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนำ “ใบหมี่” ในป่าชุมชนมาผลิตขนม การขยายพื้นที่ปลูกสมุนไพรจากป่าปลูกในครัวเรือน และสร้างสวนสมุนไพรเพื่อการเรียนรู้ ตามโครงการป่าครอบครัว ทำให้มีแหล่งอาหารในชุมชนและครัวเรือนเพิ่มขึ้น สามารถปรับปรุงบ้าน ให้บริการเป็นที่พักนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การปรับปรุงพื้นที่ลานกว้าง มะเก่าเพื่อการออกกำลังกายในผู้สูงอายุยังใช้กิจกรรมนี้แสดงให้นักท่องเที่ยวชมอีกด้วย
การสร้างชุมชนเข้มแข็ง	1. กลุ่มแกนนำ 42 ชุมชน 2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการรวมกลุ่มต่างๆ 3. กระบวนการทำงานแบบ “บ ว ร ส”	1. การรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อการท่องเที่ยว 2. ผู้นำชุมชนต้อนรับคณะดูงาน	1. กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพทำให้ผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำและประชาชน มีความรู้ ด้านสุขภาพ การบริหารจัดการ เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรม

ตารางที่ 1 ความสอดคล้องของกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพ กฎบัตรอตตาวาและกิจการมการท่องเที่ยวสุขภาพตำบลน้ำเกียน (ต่อ)

แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ	กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ	กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	ความสอดคล้องของการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
การสร้างชุมชนเข้มแข็ง - กำหนดแผนยุทธศาสตร์หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - คณะกรรมการและคณะทำงานป้องกันและแก้ไข - ยาเสพติดของชุมชน - วิสาหกิจชุมชนชีวิตดี	- กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - คณะกรรมการและคณะทำงานป้องกันและแก้ไข - ยาเสพติดของชุมชน - วิสาหกิจชุมชนชีวิตดี	- กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - คณะกรรมการและคณะทำงานป้องกันและแก้ไข - ยาเสพติดของชุมชน - วิสาหกิจชุมชนชีวิตดี	- กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - กำหนดแผนยุทธศาสตร์ หมู่บ้านจัดการสุขภาพ และ - คณะกรรมการและคณะทำงานป้องกันและแก้ไข - ยาเสพติดของชุมชน - วิสาหกิจชุมชนชีวิตดี
การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล - การจัดการประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชน - การนำเสนองานวิจัย - การสร้างสรรค์นวัตกรรมจากการทำงาน - บุคคลคนต้นแบบทางด้านสุขภาพ - นำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน - การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพึ่งตนเอง - การเรียนรู้ตลอดชีวิต	- การจัดการประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชน - การนำเสนองานวิจัย - การสร้างสรรค์นวัตกรรมจากการทำงาน - บุคคลคนต้นแบบทางด้านสุขภาพ - นำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน - การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพึ่งตนเอง - การเรียนรู้ตลอดชีวิต	- การจัดการประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชน - การนำเสนองานวิจัย - การสร้างสรรค์นวัตกรรมจากการทำงาน - บุคคลคนต้นแบบทางด้านสุขภาพ - นำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน - การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพึ่งตนเอง - การเรียนรู้ตลอดชีวิต	- การจัดการประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชน - การนำเสนองานวิจัย - การสร้างสรรค์นวัตกรรมจากการทำงาน - บุคคลคนต้นแบบทางด้านสุขภาพ - นำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือน - การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพึ่งตนเอง - การเรียนรู้ตลอดชีวิต
การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ - สถาบันบำบัดยาเสพติดร่วมกับชุมชน - คณะกรรมการพัฒนารพ.สต. - โครงการหมอครอบครัว - สารวัตรอาหาร - การใช้สมุนไพรเพื่อการเยียวยา	- สถาบันบำบัดยาเสพติดร่วมกับชุมชน - คณะกรรมการพัฒนารพ.สต. - โครงการหมอครอบครัว - สารวัตรอาหาร - การใช้สมุนไพรเพื่อการเยียวยา	- สถาบันบำบัดยาเสพติดร่วมกับชุมชน - คณะกรรมการพัฒนารพ.สต. - โครงการหมอครอบครัว - สารวัตรอาหาร - การใช้สมุนไพรเพื่อการเยียวยา	- สถาบันบำบัดยาเสพติดร่วมกับชุมชน - คณะกรรมการพัฒนารพ.สต. - โครงการหมอครอบครัว - สารวัตรอาหาร - การใช้สมุนไพรเพื่อการเยียวยา

กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ตำบลน้ำเกี๋ยน จัดขึ้น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชน ประกอบด้วย การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ โดยการกำหนด มาตรการชุมชนปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัดทำให้ “เมื่อก่อน มีงานในตำบลก็จะมีเครื่องเล่นพลาดิบ ตอนนี้มีมาตรการ อาหารปลอดภัย อาหารในงานก็มีการควบคุมโดย อสม. และ แกนนำที่ผ่านการอบรมแล้ว และใช้หลักการเดียวกันนี้บริการ นักท่องเที่ยวด้วย” (เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หญิง) มีการสร้าง สิ่งแวดล้อม ให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี กิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ ป่าชุมชน ต่อยอดโครงการเป็นการสร้างป่าครอบครัว ชุมชนมี แหล่งอาหาร สมุนไพร มีผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพตนเองและ นักท่องเที่ยว เห็นได้จาก “เมื่อก่อนใบหมี่มีแต่ใบป่า ในบ้านเรา ก็มีของกินไม่มาก ตอนนี้มีโครงการป่าครอบครัว พวกเราเอา ต้นใบหมี่ เชียงดา อัญชัน มาแจกจ่ายให้กับลูกบ้าน ปลูกใน ที่ของใครของมัน ชาวบ้านก็ได้ทานผักปลอดภัย มีอาหารเยอะขึ้น สามารถเก็บมาขายให้กลุ่มฯ ได้ แล้วไม่ต้องไปไกลถึงป่าชุมชน” (ผู้นำชุมชน ชาย) การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการเสริมพลังทำให้ ประชาชนมีความรู้ ความมั่นใจในการใช้ชีวิต การช่วยเหลือเพื่อน บ้าน และสามารถนำความรู้ไปบริการด้านการท่องเที่ยวด้วย เห็นได้จาก “เมื่อก่อนมีแต่คนดูถูกว่า อย่างบ้านนี้จะทำได้หรือ คนจบ ม. 6 จะมีความรู้อะไร ทำแซ่พพวกนี้ไม่เป็นหรอก ตอน นี้เราตั้งใจที่เป็นที่พึ่งพวกเขาได้ ให้เราช่วยสอนทำ ผักเราซื้อแซ่พ ที่กลุ่มตลอด” (ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หญิง) การพัฒนาทักษะ ส่วนบุคคล โดยการประชุมเพื่อให้ความรู้ ร่วมวางแผนติดตาม การปฏิบัติทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและเหมาะสมกับ เหตุการณ์ “เมื่อก่อนตอนปี 53 มีไข้เลือดออกกระบาดในบ้านเรา มีการนำตะไคร้หอมมาทำสารสกัด แล้วเอามาทำสเปรย์ และ โลชั่น ให้กลุ่มชีวิตชีวิช่วยเหลือให้ แจกจ่ายประชาชน ป้องกัน ไม่ให้ยุ่งกัด พอใช้ได้ดี เราผลิตมาขายแก่นักท่องเที่ยวด้วย” (เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หญิง) การปรับระบบบริการสุขภาพเป็น การดำเนินงานตามนโยบายภาครัฐและบริบทของชุมชนโดย “ออกเยี่ยมบ้านร่วมกับทีมสุขภาพ ก็ใช้สมุนไพรบ้านเรา ทำลูกประคบและสมุนไพรแช่เท้า สอนให้ญาติที่ดูแลทำใช้เอง ด้วย หรือจะไปแบ่งซื้ออุปกรณ์ที่อนามัย เช่น พวก ผ้าห่อ การบูร และพิมเสน ในราคาไม่แพง แบ่งขายให้กัน แต่ส่วนหนึ่งจะทำไว้ ให้บริการนักท่องเที่ยวด้วย” (ผู้ประกอบการท่องเที่ยว หญิง)

วิจารณ์

ตำบลน้ำเกี๋ยนได้จัดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพแก่ประชาชน มุ่งหวังที่จะพัฒนาในระดับบุคคล ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

มีความสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ ภูมิบัตร ออตตาวา² ที่กล่าวว่า การสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการ ที่เอื้ออำนวย หนุนเสริม ให้ประชาชนสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมและปรับปรุงสุขภาพของตนเอง มุ่งหวัง เพื่อการมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ส่งผลดีต่อสุขภาพซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาพะ สามารถสรุปประเด็นความสอดคล้องได้ดังนี้

1. การใช้ทุนทางสังคม สร้างความสำเร็จในการ

สร้างเสริมสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของตำบล น้ำเกี๋ยน ได้แก่ การใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่ม แกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง ผ่านเวทีสาธารณะด้านสุขภาพ ในการ รับทราบข้อมูลสุขภาพชุมชน พร้อมทั้งให้ชุมชนมีอำนาจใน การตัดสินใจ วางแผนและขับเคลื่อนโดยชุมชนเอง ให้ความรู้ เป็นเจ้าของร่วมกัน ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับความ หมายของการเสริมพลังอำนาจ ที่ Gibson³ ได้กล่าวไว้ใน การ สร้างเสริมพลังอำนาจทางสุขภาพว่า หมายถึง กระบวนการช่วย เหลือบุคคลในการควบคุม ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ และ คุณภาพของชีวิต ให้บุคคลตระหนักในศักยภาพของตนเองใน การดูแลรักษาสุขภาพ

2. สร้างความโดดเด่นในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

โดยการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์และสมุนไพรพื้นบ้าน จาก กิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และ การจัดการท่องเที่ยว ทำให้ ได้รับการผ่อนคลาย ดูแลการรักษาสุขภาพ การพักผ่อน การ เรียนรู้ แก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ปิยนุช ยอดสมสวย⁴ ที่ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่าภูมิปัญญาของ หมอพื้นบ้าน เป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพที่อาศัยความเชื่อ ความศรัทธาและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก และสอดคล้อง กับการศึกษาของ คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา และ สุจิตรา สุคนธสาบ⁵ ผลการวิจัยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรัฐเกรละ ประเทศ อินเดีย ใช้หลักอายุรเวทซึ่งเหมือนกันทุกแห่ง อีกทั้งการจัด รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ โดยมีการใช้ความเป็นอินเดียโบราณผสมผสาน กับการจัดการท่องเที่ยวตามแบบตะวันตก เพื่อเพิ่มมูลค่าและ ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวสูงสุด ซึ่งสามารถนำมา ปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยที่มีเอกลักษณ์เป็น ตัวขับเคลื่อน กล่าวคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของ ไทยควรเน้นลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทย สอดแทรกเข้าไปในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การประยุกต์ใช้แพทย์แผนไทยหรือการรับประทาน อาหารพื้นบ้าน

3. ประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาดเชิงสังคม จากกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ การใช้วัตถุดิบในชุมชน ผลิตภัณฑ์ บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ ทำให้การผลิตในครัวเรือนอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ชุมชนและครัวเรือนต้องผลิตสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้นตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ อาหารและของว่าง เครื่องจักสาน พืชผักสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดเชิงสังคมของ วรณรัตน์ รัตนวราจค์ ที่กล่าวไว้ว่า การตลาดเพื่อสังคมไม่เพียงแต่เป็นการทำการตลาดเพื่อขายสินค้าและบริการแต่มีลักษณะเป็นการขายความคิด ที่ต้องการให้ผู้รับความคิดนั้นไปใช้ด้วยตนเอง ความคิดที่ขายนั้น จึงถูกจัดว่าเป็นสินค้า ผู้เสนอความคิดเป็นผู้ขาย ผู้รับความคิดหรือกลุ่มเป้าหมายหรือลูกค้า

นอกจากการสร้างเสริมสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจะมีความสอดคล้องกันแล้ว ยังส่งผลให้การสร้างเสริมสุขภาพของตำบลน้ำเกี๋ยนมีความยั่งยืน จากการท่องเที่ยว อีกทั้งเกิดผลลัพธ์แก่ชุมชน ได้แก่ เพิ่มศักยภาพผู้นำชุมชน และบุคคล เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่ชุมชน ประชาชนมีรายได้เพิ่ม เกิดนวัตกรรมด้านสุขภาพ มีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำเกี๋ยน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. คณะอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข. แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559). แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ; 2555.
2. องค์การอนามัยโลก. พัฒนาการสำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข; 2556.
3. Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., Donnelly, J. H., & Konopaske, R. Organizations: Behavior, Structure, Processes. New York, NY: McGraw-Hill Irwin; 2009.
4. ปิยณัฐ ยอดสมสวย. การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก. วารสารธรรมศาสตร์ เวชสาร. 2556;13/2:212-17.
5. คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา และสุจิตรา สุคนธสาบ. การศึกษาศักยภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของภูเขาริมทะเล ประเทศอินเดีย. วารสารกระแสนวัตกรรม. 2560;19:77-87.
6. วรณรัตน์ รัตนวราจค์. การสื่อสารสาธารณะเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. ปทุมธานี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2559.

Abstract

Concordance of health promotion and health tourism A case study: Namkian Subdistrict, Phupiang District, Nan Province.

Mookda Suttisaen*, Kaysorn Sumpowthong **

* Master student, Health Promotion Management, Faculty of Public Health, Thammasat University

** Faculty of Public Health, Thammasat University

Introduction: This qualitative research explored the concordance of health promotion and health tourism activities: a case study at Namkian Subdistrict, Phupiang District, Nan Province.

Method: This study used document study, in-depth interviews and participatory observation. Participations who experienced and related to health promotion activities and entrepreneur of health tourism were selected by purposive sampling comprised of 21 people. The study was carried out from May to June 2018. Tools for data collection included semi-structured interview and observation form. Data analysis using qualitative technique was applied.

Results: Results revealed that health promotion activities in at Namkian Sub-district are directly and indirectly harmonious with health tourism activities in terms of announcement of public policy to tourist, creating an environment for healthy community, managing health tourism by the active leaders and promoting public participation. Personal skill development activities were created in order to promote family and community health. Those activities were also used for health tourism. In addition, local health innovations brought from health promotion services were applied for using in health tourism.

Conclusion: Activity of health promotion and health tourism in Namkian Sub-district are harmonious and that provided health outcomes. Social capital was utilized to support health promotion and health tourism activities which make an outstanding health tourism in this area. Local wisdom of medicine and folk herbs seem to be noticeable. Social marketing is also well applied in promoting tourism which leads to sustainable health promotion.

Keywords: health promotion, health tourism, concordance